

slabé síť umožňují vznik individualistické kultury podnikavých a kalkulačích, volněji k ní patří i autonomní.

Dvě předposlední kapitoly knihy se zabývají strategiemi boje společnosti proti nezaměstnanosti. Vedle politiky zaměstnanosti je rozlišena a charakterizována politika trhu práce a je zachycen její vznik a vývoj. Aktivní opatření politiky trhu práce jsou pak klasifikována v dimenzích strana nabídky – strana poptávky, vyloučení z trhu – vstup na pracovní trh, pozitivní sankce – negativní sankce. V současnosti jsou preferovány „aktivační“ nástroje: poradenství, rekvalifikace a další integrovaná opatření určená „cílovým“ skupinám. Charakter pomoci nezaměstnaným závisí na „filozofii“ sociálního státu a stupni dekomodifikace (Esping-Andersen). Sociální stát sám jako zdroj nových příležitostí ve službách (sociálních, osobních a výrobních) je produktem postindustriální společnosti, sám má však nezáměrné důsledky na sníženou motivaci k práci.

Poslední kapitola ukazuje, jak vývoj moderní společnosti otevírá ve vztahu k nezaměstnanosti nové problémy: ukazují se totiž jak limity ekonomického růstu, tak jeho nevelký význam pro zaměstnanost. Na významu nabývá vzdělání a volný čas, zatímco

práce ho ztrácí. Dochází k rozdělení společnosti na novou technokratickou pracující třídu a novou zahálčivou třídu závislou na té první a odcizenou svým životním stylem i hodnotami většiny společnosti. Celoživotní vzdělání má v této situaci mnohostrannou roli: je přípravou pro život, katalyzátorem sociální mobility i decentralizovanou aktivitou.

Knihou pojednává o nezaměstnanosti jako o problému sociálním. A v jejím závěru autor také zdůrazňuje: prostředky vynaložené na boj s nezaměstnaností je třeba chápat jako sociální investici.

Knihou je vybavena slovníčkem důležitých pojmů a velmi bohatým seznamem literatury k problému nezaměstnanosti. Je psána zaslíbeně a obratným stylem. Zaujme proto odborníky, ale poslouží velice dobře také studentům a veřejnosti, která se o problém nezaměstnanosti zajímá.

Autor využil ve své studii intenzivně a s velkým přehledem především zahraniční literatury. Dokáže však zobecňovat a uvádí řadu souvislostí prezentovaných poznatků se situací v naší společnosti. Klade též čtenáři otázky k zamyšlení, které následují za každou kapitolou. Tím se kniha stává vysoce aktuální.

Tomáš Sirovátka

Hans van der Loo, Willem van Reijen: Modernisierung

DTV, München 1993, 279s.

(překlad z holandského vydání z roku 1990
M. E. Baumer)

Problémy modernity či modernizace stále aktivněji pronikají do myšlenkového kontextu našich současných diskusí a témat doprovázejících postup transformace a hodnocení jejích výsledků. Je to zcela pochopitelné, neboť pojem moderní či modernost je na jedné straně zakořeněn do každodenního vnímání času jako média a měřítka změny a na straně druhé je významným prostředkem veřejné komunikace, tvorby sociálního konsensu a sociální orientace. Jeho sociální vliv, tak jako každého klíčového pojmu, však současně vyjadřuje rozdílné sociální zkušenosti a perspektivy, které mohou být zdrojem nedorozumění a konfrontací, ale také zdrojem dorozumívání a vyjasňování

pozic a orientací. Vztah tradiční a moderní společnosti je klasickým tématem sociálních věd, jehož zobrazení bylo vždy spolehlivě zachyceno v pracích klasických badatelů. Od 60. let však dochází k značné problematizaci tohoto tématu. Na jedné straně se značně rozšiřuje specializované vědění o různých formách rozvoje současné (moderní) společnosti. Na druhé straně jeho shrnování nevede k celistvému pohledu a nabádá buď k přehodnocení kulturních základů modernity, anebo přijetí zjišťované (postmoderní) skutečnosti jako nevyhnutelné.

Tato zkušenost západních demokracií s rozvinutým diskursivním a legitimizačním potenciálem se výrazně rozšiřuje v domácím tematickém i metodickém repertoáru, poté co ztrácí dynamiku jednostranná ideologizace skutečnosti a vznikají politické předpoklady i vůle k produktivní konkurenci při interpretaci časových a strukturních dimenzí sociální

skutečnosti. V tomto proudu začíná působit i tematika modernity a modernizace. Zatímco značný předstih dosáhla recepce metafyzických interpretací modernity či post-modernity, jež prověřuje možnost vztahování mnohostranných sociálních zkušeností k těžišti pravdivosti, a úspěšně si razí cestu liberální orientace (spíše ovšem jako negace totalitních ideových deformací než jako prostředek produktivní tvorby sociálních výhledů), málo je vnímán teoretický a empirický přínos vědeckých, resp. sociálně-vědních výzkumů, které usilují o poznání souvislostí mezi strukturálními závislostmi a svobodou lidské aktivity. Recenzovaná kniha je shrnujícím a podnětným příspěvkem této orientace.

Publikace byla napsána kolektivem holandských autorů, opírá se o výukový a výzkumný program „Všeobecná sociální věda“ a při výkladu procesu modernizace nabízí v kontextu současných interpretací modernizace několik podnětných hledisek: (1) východiska a orientace práce je lokalizována do teoretické roviny, avšak respektuje pluralitu (a možnost falzifikace) různých koncepcí a hodnotící hledisko vztahuje k rozsáhlým empirickým poznatkům různých vědních oborů – zejména sociologie, psychologie, antropologie; při tvorbě sociálního výhledu počítá s úlohou demokraticky regulované politické vůle, jež zásadně rozhoduje o volbě výhledu v podmínkách otevřených možností, avšak podle autorů může být tato volba efektivní jen při dostupnosti a srozumitelnosti sociálně vědních modelů vyjadřujících poznané trendy, souvislosti mezi nimi a aktuální problémy, před kterými stojí politické rozhodování; publikace poskytuje podnětnou metodologickou zkušenost o postavení, úloze a poznávacích postupech sociálních věd v demokratické společnosti; (2) publikace má také povahu přehledného (učebního) textu: vysvětluje evoluci klasických koncepcí modernizace (E. Durkheima, F. Tönniese, G. Simmela, M. Webera, K. Marxe, A. Gehlena aj.), charakterizuje jejich recepci v novějších historických, sociologických, psychologických výzkumech a filozofických interpretacích (N. Eliase, P. Bourdieu, J. Habermase, J. F. Lyotarda aj.) a navrhuje originální reflexi současné situace s ohledem na její možné změny; (3) základní teoreticko-

metodologický přínos plyne z přijetí rozpornosti (západo-) evropského civilizačního procesu jako kulturní determinanty (a tedy opuštění vize možné syntézy a metodologického přístupu, jenž počítá s konečným překonáním rozporů); rozpornost je zkoumána jako projev různých stránek jednoho procesu, což umožňuje hledat cesty jejich racionálně utvářené rovnováhy.

Navrhovaný teoretický koncept modernizace čerpá ze zasvěceného vhledu do pokusů o rozlišení tradičních a moderních společností, o vymezení základních strukturálních elementů společnosti (zejména T. Parsonse) a novějších metodologických iniciativ ke sblížení strukturálních a činnostních přístupů (zejména koncepce sociální struktury A. Giddense). V tomto poznávacím kontextu se navrhuje zkoumat společnost a její změny ve čtyřech poznávacích perspektivách:

a) v strukturálním aspektu, jenž se vyznačuje paradoxním průběhem diferenciacie: na jedné straně se prohlubuje autonomie, funkční specializace a sebevědomá tvorba identity – dimenze jednání se tedy zmenšují – a na druhé straně se rozšiřují vztahy vzájemné závislosti, kooperativní formy aktivity a skupinové identity; tyto změny se projevují např. v mikroúrovni jako rostoucí rozdíly mezi jednotlivci ve skupině a snižující se rozdíly mezi jednotlivci v různých skupinách, ale i v úrovni jednotlivých národních a regionálních celků, a vedou k tvorbě sociálních sítí napříč jejich funkční strukturací či kulturní rozlišností; paradoxní projev diferenciacie pak předpokládá, že určitému tvaru komplexity odpovídá specifická forma solidarity;

b) v kulturním aspektu, jenž se vyznačuje paradoxním průběhem racionalizace: na jedné straně dochází k funkcionalizaci, k zúžení vhledu do životní situace i vlivu převládajících hodnotových orientací, které vedou k pluralizaci poznávacích lokalit; na druhé straně dochází k prolínání a oslabování vlivu převládajících hodnotových orientací, jež umožňuje rozšíření pohledu a tvorbu zobecňujících hledisek;

c) v pohledu osobnosti a procesu individualizace, který se vyznačuje jeho paradoxním postavením a pocitem: na jedné straně se očekává růst volnosti rozhodování uvolňujícího se z tradičních závislostí a čelícího byrokratickým struk-